

УДК 332.33

О. С. Альбещенко,

аспірант, Миколаївський державний аграрний університет

ОСНОВНІ ЗАСАДИ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ В ДЕМОКРАТИЧНОМУ СУСПІЛЬСТВІ: ЦІЛІ ТА ЗАВДАННЯ

У статті було розкрито основні засади екологічної політики в демократичному суспільстві, а також мета, цілі та основні завдання екологічної політики.

The article was not discovered basic principles of environmental policy in a democratic society, and objective goals and objectives of environmental policy.

Ключові слова: екологічна політика, навколишнє середовище, сталий розвиток.

Key words: environmental policy, Environment and Sustainable Development.

АКТУАЛЬНІСТЬ ПРОБЛЕМИ

Найзагальнішою проблемою сучасності є безпека існування людської цивілізації. Модель існування, яку обрало людство протягом останніх двох століть, у період свого найінтенсивнішого розвитку, передбачає суттєві протиріччя між отриманням суспільних вигод від використання природних ресурсів, застосування (у процесі розвитку) певних технологій тощо та ризиків і збитків для довкілля, природи в цілому, екосистем, ландшафтів, повітряного, водного, наземного середовищ, біорізноманіття, належний стан та якість яких є необхідною передумовою забезпечення подальшого існування людини як біологічного виду.

Мета роботи — розкрити основні засади екологічної політики в демократичному суспільстві, а також розкрити мету цілі та основні завдання екологічної політики.

ВИКЛАДЕННЯ ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Екологічну політику можна визначити як організаційну та регулятивно-контрольну діяльність суспільства і держави, спрямовану на охорону, невиснажливе використання та відтворення природних ресурсів, оздоровлення довкілля, ефективне поєднання функцій природокористування та охорони природи, забезпечення норм екологічної безпеки. Неefективна, невиважена екологічна політика або ж її відсутність є коренем усіх існуючих екологічних проблем, може спричинити екологічні катастрофи різного масштабу (аж до глобальної), порушення екологічної рівноваги, що загрожує існуванню не лише людини, а і інших живих організмів, природи взагалі.

На початку 1990-х років у всьому світі набула популярності ідея сталого (збалансованого) розвитку (sustainable development).

Сталий (збалансований) розвиток найчастіше визначається як такий розвиток країн і регіонів, коли економічне зростання, матеріальне виробництво і споживання, а також інші види діяльності суспільства відбуваються в межах, які визначаються здатністю екосистем до відновлення, поглинання забруднень і підтримання на достатньому рівні життєдіяльність нинішнього та прийдешніх поколінь.

Основи для розробки та впровадження принципів сталого розвитку були закладені на конференції ООН з навколишнього середовища та розвитку в Ріо-де-Жанейро у 1992 р. Було прийнято базовий документ "Порядок денний на ХХІ століття", який передбачає гармонійне поєднання усіх компонентів розвитку — економічного, соціального та екологічного, стверджує засади переходу до збалансованого природокористування (sustainable use) у всіх без винятку країнах світу та на всіх рівнях управління.

В Україні екологічна складова розвитку, на жаль, незважаючи на численні міжнародні природоохоронні зобов'язання та сподівання суспільства, і досі не стала державним пріоритетом. Україна і досі не має Національного плану дій з охорони навколишнього природного середовища, Національної стратегії сталого (збалансованого) розвитку. Лише 17.10.2007 р. Розпорядженням Кабінету Міністрів України, під тиском НУО та міжнародної спільноти, було схвалено Концепцію Стратегії національної екологічної політики України на період до 2020 р.

Безумовними частинами екологічної політики в демократичному суспільстві слід вважати:

- належну та ефективну систему державного управління у сфері охорони, невиснажливого використання та відтворення природних ресурсів;
- належний державний та громадський нагляд за дотриманням чинного природоохорон-

ного законодавства та міжнародних природоохоронних зобов'язань країни;

— належну інформаційну політику щодо довкілля;

— належний рівень екологічної експертизи екологічно небезпечних проектів;

— належну систему прийняття державних рішень з питань, що стосуються довкілля, яка передбачала б обов'язкове залучення громадськості;

— належну систему відповідальності влади, конкретних посадових осіб та громадян за порушення принципів збалансованого розвитку, норм та положень природоохоронного законодавства;

— належну освітню та просвітницьку діяльність.

Національний екологічний центр України традиційно спрямовує свої зусилля на покращення стану екологічної політики в Україні, сприяння втіленню засад сталого розвитку, а також активно співпрацює у цьому напрямі з іншими українськими та міжнародними НУО. У 2003 р., за ініціативи декількох всеукраїнських НУО — членів Громадської Ради при Мінприроди України, у тому числі НЕЦУ, зусиллями понад 100 українських НУО, спеціально для 5-ї Всеєвропейської конференції міністрів довкілля було підготовлено та представлено на конференції спеціальну доповідь "Екологічна політика в Україні: погляд громадськості". У 2004 р. НЕЦУ був серед розробників та підписантів листа 125 НУО до новообраного Президента України "Суспільство потребує нової екологічної політики". У 2006 р. НЕЦУ разом з ВЕГО "МАМА-86" виступив співорганізатором акцій, метою якої є покращання стану екологічної політики в Україні. Великої уваги НЕЦУ надає забезпеченню виконання Україною положень Конвенції "Про доступ до інформації, участь громадськості у прийнятті рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля" (Організація конвенція), питанням врахування екологічної складової в державному розвитку, питанням процедур державної екологічної експертизи екологічно небезпечних проектів і належної участі громадськості в цих процедурах [2].

Відсутність ефективної системи управління в сфері охорони навколишнього природного середовища та більш повільне, ніж очікувалося, проведення структурних реформ і модернізації технологічних процесів в умовах зростання національної економіки призводить до збільшення рівня забруднення та зумовлює підтримку старих, неефективних підходів до використання енергетичних і природних ресурсів.

На сьогодні першим нормативно-правовим

актом, що визначає екологічну політику і стратегію держави, є постанова Верховної Ради України від 5 березня 1998 р. № 188/98-ВР (188/98-ВР) "Про Основні напрями державної політики України у галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки". Багато положень цього документа не втратило своєї актуальності, однак у цілому він уже не відповідає вимогам сьогодення, оскільки за період, який минув з 1998 р., відбулися значні події на міжнародному рівні, які визначили подальший розвиток екологічних стратегій, а в Україні суттєві зрушення в напрямі посилення економічної діяльності.

Зазначене зумовило необхідність розроблення проекту нового стратегічного документа на довгострокову перспективу. Під тиском НУО та міжнародної спільноти 17.10.2007 р. Розпорядженням Кабінету Міністрів України було схвалено Концепцію Стратегії національної екологічної політики України на період до 2020 р., яка враховує процеси глобалізації економіки, розвиток ринкових відносин та рішення Київської конференції міністрів навколишнього природного середовища "Довкілля для Європи" (2003 р.), Всесвітнього саміту зі сталого розвитку в м. Йоганнесбурзі (2002 р.), перспективи вступу України до СОТ, положення ряду міжнародних зобов'язань України в сфері охорони навколишнього природного середовища. І лише 4 листопада 2010 р. Верховна Рада України на пленарному засіданні прийняла за основу поданий Міністерством природи України проект Закону "Про Стратегію національної екологічної політики України на період до 2020 р.", а 21 грудня 2010 р. він нарешті був прийнятий [1].

Згідно із зазначеною Стратегією — мета, цілі і завдання національної екологічної політики повинні базуватися на принципах:

— рівності трьох складових розвитку держави (економічної, екологічної, соціальної), що зумовлює орієнтування на пріоритети сталого розвитку, врахування екологічних наслідків під час прийняття економічних рішень;

— екологічної відповідальності, який потребує запровадження відповідальності за будь-які порушення законодавства про охорону навколишнього природного середовища;

— запобігання, який передбачає аналіз і прогнозування екологічних ризиків, які ґрунтуються на результатах державної екологічної експертизи, та проведення державного моніторингу довкілля;

— інтеграції питань охорони навколишнього природного середовища та раціонального використання природних ресурсів (екологі-

чних цілей) в секторальну політику на тому ж рівні, що й економічні та соціальні цілі;

— "забруднювач та користувач платять повну ціну", який передбачає запровадження для забруднювача стимулів щодо зниження рівня негативного впливу на навколишнє природне середовище та повної відповідальності користувача за стан наданих йому у користування природних ресурсів, а також зменшення впливу його діяльності (бездіяльності) на стан цього середовища;

— міжсекторального партнерства та залучення до реалізації політики усіх зацікавлених сторін, який наголошує, що лише шляхом спільного розв'язання нагальних проблем можливо забезпечити успішну реалізацію екологічної політики.

ВИСНОВКИ

Підбиваючи підсумки проведеного дослідження, маємо наголосити:

— по-перше, охорона довкілля, раціональне використання природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки — невід'ємна умова сталого економічного та соціального розвитку України. Аналіз динаміки абсолютних та інтегрованих показників техногенного навантаження на навколишнє середовище свідчить про те, що екологічна ситуація у природному доквіллі залишається досить складною;

— по-друге, Україна може забезпечити сталий розвиток винятково шляхом ефективного використання всіх видів ресурсів, структурно-технологічної реструктуризації виробництва, використання творчого потенціалу всіх членів суспільства для побудови демократичної держави. З метою переходу до сталого розвитку охорона довкілля та раціональне використання природних ресурсів повинні розглядатись як невід'ємна частина процесу розвитку. При цьому впровадження Стратегії є пріоритетним заходом діяльності Української частини Ради з питань співробітництва між Україною та ЄС та важливою передумовою підписання Угоди "Про асоціацію між Україною та ЄС". Реалізація Стратегії дасть можливість стабілізувати та поліпшити стан навколишнього природного середовища до рівня, безпечного для життєдіяльності населення; усунути прямий зв'язок між економічним зростанням та погіршенням стану навколишнього природного середовища; упровадити систему екологічно збалансованого використання природних ресурсів; створити розгалужену екомережу та припинити втрати біорізноманіття; упровадити дієву систему інформування населення з питань охорони та

збереження навколишнього природного середовища, екологічної політики та сталого розвитку;

— по-третє, вдосконалення системи фінансування природоохоронних заходів, насамперед, потребує розробки чіткого механізму реалізації положення статті 40 Закону України "Про охорону навколишнього природного середовища" щодо обов'язковості додержання екологічних вимог та здійснення природоохоронних заходів суб'єктами господарювання. Такий механізм повинен визначати умови фінансування природоохоронних заходів, які здійснюватимуться за рахунок коштів: суб'єктів господарської діяльності; фондів охорони навколишнього природного середовища; місцевих і державного бюджетів. Подібний механізм уже розроблено та запроваджено для фінансування заходів із ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій: кошториси затверджуються Держбудом і мають містити обґрунтування можливостей та обсягів фінансування певних заходів за рахунок коштів суб'єктів господарської діяльності, місцевих бюджетів і таким чином обґрунтовується необхідна частка фінансування за рахунок коштів державного бюджету.

Доцільно також внести зміни до законодавства з метою надання пріоритету у фінансуванні природоохоронних заходів за рахунок коштів державного бюджету. Ідеться передусім про заходи із збереження біологічного різноманіття й розвитку природо-заповідної справи, оскільки здійснення саме таких заходів має взяти на себе держава.

Розробка і впровадження системи важелів державного регулювання для прискореного переходу на "чисті" технології та екологічно безпечні напрями економічної діяльності вбачається кардинальним і найбільш ефективним кроком, який потрібно здійснити в Україні. Ці важелі, на нашу думку, мають бути детальніше опрацьовані при впровадженні Стратегії сталого розвитку та удосконаленні Інноваційної моделі структурної перебудови економіки України.

Література:

1. Закон України "Про основні засади (стратегію) національної екологічної політики України на період до 2020 року" від 21 грудня 2010 року. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

2. Огляд результативності природоохоронної діяльності. Україна. — ООН: Нью-Йорк і Женева. Європейська економічна комісія. Комітет екологічної політики, 2000. — 213 с.
Стаття надійшла до редакції 25.09.2012 р.